

נסו של יוסף

אין ספק כי בסיפור המדהים של ירידות ועליות של יוסף רואים במובהק את יד ה'. אך האם נכון לומר כי מדובר כאן בנסים גלויים, שהרי לא יתכן לכאורה שעבד יהפוך למשנה למלך? בואו ננתח את הסיפור עפ"י מה שאנחנו יודעים מההיסטוריה.

יוסף הורד מצרימה ונמכר לשר הטבחים, שם הפך למנהל הבית בהיותו עבד. הצפוי? לא. הייתכן? כן! ניזכר בדמשק אליעזר בתורה, בטבי עבדו של רבן גמליאל במשנה וגם בדוגמאות בהיסטוריה כאשר עבדים או משרתים היו ביחסים קרובים עם בעליהם על אף הפער במעמדות. כדוגמה קיצונית אביא את סיפורו של מיקלוש ניסלי (Miklós Nyiszli), מנתח-לאחר-המוות, אסיר באושוויץ, אשר זכה לייחס מיוחד מצד חלאת המין האנושי ד"ר מנגלה. לא סתם מדגישה ההגדה: עבדים היינו לפרעה במצרים – עבדות לפרעה, למערכת פקידות חסרת אישיות, היא הקשה ביותר.

כלל וכלל לא מפתיע סיומה של העליה הזאת: העבד נשאר עבד גם כשהוא מנהל. סבורני כי פוטיפר הבין מה קרה באמת (או שלא הכיר את אשתו?) אך המעמד מחייב. שלושת אלפים שנה מאוחר יותר מרי סטיוארט, מלכת סקוטלנד, נאלצה – רק מטעמי כבוד המעמד – להוציא להורג אציל אחד שנתפס בארמונה, אציל שאהב אותה ושהיא עצמה חיבבה אותו מאוד.

יוסף שוב בבור, ושוב עולה לראש – מיד כפי שמשמע מהפסוקים. הייתכן מצד דרכי הטבע? כן! שהרי יוסף הוא אסיר פלילי (אנס) בכלא לאסירים פוליטיים (מקום אשר אסירי המלך אסורים!). בדיוק בשביל זה הושם יוסף בבית הסוהר הזה (סביר להניח שאף נמכר ע"י פוטיפר). הגיוני מאוד, לפחות עפ"י הניסיון של המאה ה-20. כך היה נהוג במחנות ריכוז הן של סטלין והן של היטלר – לשים את כל האסירים אשר בבית הסוהר ביד פושעים פליליים. ברוסית הכינוי לפושעים אלה היה "רוג" ("קרן" ברוסית), בגרמנית – "קאפו", ככל הנראה ראשי תיבות של "שוטר חבר" (Kameradenpolizei). במקרה של יוסף המשימה הייתה מורכבת במיוחד (אינני מחדש כאן): אין שר בית הסוהר יודע מה יקרה מחר לכל אסיר. אם כמו לשר האופים, אז שלא יאשימו את שר בית הסוהר במעילה בתפקיד כי היה רך מדי עם אסירי המלך. ואם כמו לשר המשקים, אז שלא יאשימוהו בחריגה מסמכות בקשיחות יתר. כאן צריך לבחור אדם מיוחד. ובמקרה הצורך יהיה אפשר לתלות את יוסף (שאינו מאסירי המלך) ולקוות כי חמת המלך תשכך.

שיקולים דומים ניתן להביא להפיכתו של יוסף לצפנת פענח. יוסף מציע לפרעה תכנית מעשית לשעבד את כל מצרים, תכנית מבריקה בחדשנותה והגיונה אך דורשת צעדים נוקשים חסרי תקדים. אכן אין אדם מתאים ממנו לתפקיד המבצע הראשי. העיקר – יוסף זר לחלוטין במצרים, הוא יכול להיות משנה למלך בחסדי המלך, אך עם כל סמכויותיו אין לו שמץ של סיכוי לקבל תמיכה נגד פרעה. ובמקרה של כישלון התכנית מסיבות אלו או אחרות – יש אל מי לתעל את הזעם. דפוס מוכר מאוד: עריצים רבים במהלך ההיסטוריה נשענו על זרים דווקא, אשר מצידם בהיותם זרים נשענו על העריץ בלבד ולא יכלו לקשור קשר. בין אלה היו לא מעט יהודי חצר' שסופם בדרך כלל היה מר (היהודי זיס, למשל).

אגב, זה מסביר את שמחתו של פרעה כאשר באו אחי יוסף: באו בני ערובה! אם לפני כן ליוסף עוד נשאר מפלט אחרון להתפטר מתפקידו ע"י 'ההתפטרות' מהעולם הזה – אחרי ביאת משפחתו מצרימה הדלת הזאת ננעלה. יוסף ידע היטב את חסדי פרעה והבין כי במקרה של 'התפטרות', משפחתו תלווה אותו לעולם הבא במלואה.

הייתי מסכם כי סיפורו של יוסף זה שרשרת של נשים נסתרים. סבורני כי הדבר הקרוב ביותר לנס גלוי הוא העובדה כי יוסף מת בשיבה טובה ובכבוד במיטתו, ולא על גרדום או מוקד עם סיום תפקידו אצל פרעה.